

VENDELSPEL IN VLAANDEREN

Instituut voor Vlaamse Volkskunst: eigen opname - Vendeliers aan het werk tijdens het jaarlijks vendeltreffen georganiseerd door de werkgroep Vlaams Vendelarchief van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst

Wending, keerzwaai, boogzwaai, voorligsteun, palmgreep, kneukelgreep: stuk voor stuk bewegingen die eigen zijn aan het vendelspel. Met vaardige hand en een scherp gevoel voor ritme zwiert de vendelaar zijn vlag door de lucht in vloeiende, soms spectaculaire figuren. Het vendelspel wordt zowel solo als in groep beoefend, vaak begeleid door de slaande trom, en is een onderdeel van de volkskunsttraditie in Vlaanderen.

Historische achtergrond

Het kunstig hanteren van vlaggen en vaandels heeft militaire wortels in Vlaanderen. De heldhaftige rol van de vaandeldrager op het slagveld wordt treffend beschreven in historische bronnen, zoals Lodewijk van Velthem's Spiegel Historiae over de Guldensporenslag. Hierin schildert hij hoe de standaarddrager Jan Ferrant, ondanks dat hij keer op keer tegen de grond werd geslagen, telkens weer overeind krabbelde en zijn vendel bleef dragen, een beeld dat de symbolische kracht van de vlag in militaire context ten voeten uittekent [1].

In de XVIde eeuw wordt voor het eerst melding gemaakt van het kunstig zwaaien met grote vlaggen, voornamelijk onder impuls van de gilden. In de zeventiende XVIIde eeuw bereikte het vendelen vervolgens een hoogtepunt in Zuid-Holland. Een bijzondere mijlpaal vormt het Landjuweel van Gent in 1539, waar een speciale prijs werd uitgelooft voor de alferes die zijn vendel het hoogst kon werpen én opvangen. Op deze historische traditie is het wereldkampioenschap hoogwerpen gebaseerd, dat ondertussen is uitgegroeid tot een jaarlijkse traditie[2].

Vlaggen

Naast lange smalle wimpels zien we steeds groter wordende **vlaggen of vaandels** verschijnen, voornamelijk onder impuls van de gilden. In de XVIde eeuw wordt melding gemaakt van het kunstig hanteren van grote vlaggen. De gilden lieten hun vaandels vaak rijkelijk versieren met symbolen, heiligenafbeeldingen en kleuren die de identiteit van de gemeenschap uitdrukten. Zo werden vlaggen niet alleen functionele attributen, maar ook dragers van betekenis.

In Vlaanderen wordt **vandaag** gevendeld met vierkante vlaggen van doorgaans **1 bij 1 tot 2 bij 2 meter**, bevestigd aan een houten of metalen stok die onderaan verzwaard is. Dat gewicht is essentieel: het geeft de vedelaar controle over de zwaai en maakt vloeiende figuren mogelijk. De stof van de vlag, vaak een stevig maar licht weefsel, speelt eveneens een belangrijke rol, want ze moet de lucht kunnen vangen zonder de vedelaar te hinderen in zijn bewegingen. De kleuren en motieven op de vlag variëren naargelang de groep of de gelegenheid, maar weerspiegelen steeds een band met de lokale of historische traditie.

Muziek

De muzikale begeleiding tijdens het vendelen is veranderd doorheen de tijd. Oorspronkelijk werden **trommels** gebruikt als begeleiding en die traditie gaat ver terug: op het slagveld gaf de trommel het ritme aan voor de troepen, en de vaandeldrager stemde zijn bewegingen af op dat kloppende ritme. **Vandaag** worden vendelreeksen ook gecreëerd op uiteenlopende muzikale thema's, van volksmuziek en marsen tot hedendaagse composities. De muziek bepaalt mee het **karakter van een reeks**: een traag, majestueus stuk vraagt om brede, vloeiende zwaaien, terwijl een levendig ritme ruimte biedt voor snelle wendingen en dynamische figuren. Die wisselwerking tussen muziek en beweging maakt het vendelen tot een volwaardige uitvoeringsvorm, waarbij de vedelaar niet alleen technische beheersing toont, maar ook muzikaliteit en gevoel voor expressie.

Beoefening in Vlaanderen

Het georganiseerde vendelen in Vlaanderen startte in de jaren dertig van de vorige eeuw met Edgard Wouters en Fred Engelen als leidende figuren in het Vlaams Instituut voor Volkskunst (VIVO), in samenwerking met Stan en Charel Gijsen in Brecht, evenals opperhoofdman De Bruyne van de plaatselijke Sint-Jorisgilde[3].

Bert de Backer (Gent) was een van de eerste demonstranten en Nest Van Eynde draaide stokken en langwerpige gewichten in zijn atelier[4]. In de jaren vijftig werd vendelen zelfs een vast onderdeel van de **Katholieke Landelijke Jeugd (KLJ)**, onder impuls van Omer François. In tal van Vlaamse volkskunstgroepen vond het een vaste plek en ook in de gilden, mede door het opzoekingswerk van Opperhoofdman Dr. Eugeen Van Autenboer. Ook in de groepen aangesloten in de Vlaamse Volkskunstbeweging (VVKB) werd het vendelspel een vaste waarde. Volkskunstgroep Reynout uit Dendermonde telt bijvoorbeeld meer dan 25 vendeliers die een belangrijk onderdeel zijn van de Ros Beiaard ommevang. Min of meer parallel ontwikkelde zich het zogenaamde vlaggendansen als nieuwe discipline, met Heiko Kolt als inspirator[5]. Hieruit ontwikkelden zich choreografische creaties met wimpels en kleinere vlaggen.

Frans Geens, destijds voorzitter van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst (IVV), richtte in 1979 het Vlaams Vendelarchief op[6]. In 1984 verscheen het standaardwerk Het vliegend vendel, en dat jaar zag ook de 'Verbroedering der Vlaamse Vendeliers' het licht: een initiatief dat, tot op heden, jaarlijks 40 tot 50 vendeliers samenbrengt. Publicaties zoals 'Vendeltermen' en de reeks 'Vendel Nu' zijn uitgaven van het Vlaams Vendelarchief[7].

Via de 'European Confederation of Flags', opgericht in 2018, worden banden gesmeed met groepen uit Duitsland, Italië, Tsjechië, Wallonië, Catalonië en weldra ook andere landen. Samen organiseren ze festivals en symposia om het vendelspel ook buiten Vlaanderen verder te laten groeien[8].

Bronnen:

[1] Verstraete E. *Het vliegende vendel in Vlaanderen. Historische studie als correspondentie aan F. Geens op 20 september 1978 p.2* (Archiefcollecties IVV KADOC Leuven).

[2] Wereldrecord hoogwerpen met grote vlaggen: <http://www.hoogwerpers.be/>

[3] Verstraete E. *Het vendelzwaaien. De Speelman (VIVO) 1941 nr. 18*

[4] Verstraete E. *Het vliegende vendel in Vlaanderen. Historische studie als correspondentie aan F. Geens op 20 september 1978 p.13* (Archiefcollecties IVV KADOC Leuven)

[5] Vervaeke L. Heiko Kolt, grondlegger van het vlaggedansen, in: *Het Vliegend Vendel. Instituut voor Vlaamse Volkskunst 1984 pp. 79-88*

[6] Zie Vlaams Vendelarchief: <http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/wg-vlaamsvendelarchief>

[7] Zie webwinkel IVV: http://webwinkel.instituutvlaamsevolkskunst.be/index.php?route=product/category&language=nl-nl&path=60_68

[8] Zie: European Confederation of Flags: <http://flags-europe.eu/>

INZENDER

Gert Laekeman
Instituut voor Vlaamse volkskunst - IVV
<http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>

THEMA

Muziek en podiumkunsten
Feesten, rituelen en sociale gebruiken
Sport en spel

TREFWOORD

#theater #performancekunst #stoet